
Svätec a jeho funkcie v spoločnosti II.

Eds. Rastislav Kožíak – Jaroslav Nemeš. Bratislava: Chronos, 2006. 332 s.
ISBN 80-89027-20-2

© Centrum pre štúdium kresťanstva. Všetky práva vyhradené.

Pri citovaní prosíme dodržať autorské práva jednotlivých autorov a uvádzať zdrojovú publikáciu.

All published work, regardless of the medium in which it was published, is considered by law to be copyrighted by the author. It is important that all such articles and references to them be attributed to the author and source.

Mexické Jezuliatka ako svätci

Milan Kováč

KOVÁČ, Milan: *The Mexican Infant Christs as Saints*. In: Svätec a jeho funkcie v spoločnosti II. Bratislava: Chronos, 2006, p. 275-287.

In the article are distinguished two groups of Christ Childs, following the condition of Pan - Mexican extension. The first one consists of ten Christ Childs most important for whole Mexico. The second one consists of sixteen others which are locally frequently worshiped, and which may reach Pan-Mexican distribution in the future. The author especially stressed and analyzed very new types as Christ Child Holy Father or Christ Child Footballer. Thereinafter, the author compared this type of cult within Central European cult of Virgin Mary (Virgin Maries) and looking for pre-Colombian and Christian sources of worship of Christ Childs in Mexico.

KEYWORDS: Mexico, Religious Cult, Infant Christ

*Och, Zázračné Jezuliatko,
Ty ma zachrániš,
Moju ťažkú chorobu rýchlo vyliečiš.
Lúčim sa s Tebou, milované Dieťa,
a všetky moje biedy nechávam v Tvojej opatere.
Amen.*

(Z modlitby k Zázračnému Jezuliatku z Tlaxcaly)

V Mexiku je už od raného koloniálneho obdobia veľmi rozšírený fenomén uctievania malého Ježiška alebo Jezuliatka – nazývaného „Niño“ (doslovne chlapec alebo dieťa),¹ ktorý nadobudol svojráznu podobu kultu jednotlivých „špecializovaných“ Jezuliatok, medzi ktorými sa veľmi jasne rozlišuje. Diferenciácia napokon prevážila nad predstavou malého Ježiška „ako takého“, pretože s jeho univerzálnou podobou sa tam možno stretnúť len veľmi zriedka.

Ježiškovia sú nazývaní súhrnne „santos“, teda doslovne „svätci“ a tento pojem má v Mexiku nepomerne širšie konotácie než na aké sme zvyknutí v našom prostredí. „Santom“ (svätcom) sú tam pochopiteľne katolícki svätci ako inde, aj keď s dôrazom na miestnu tradíciu (najnovšie sa veľkej popularite teší nedávno svätorečený sv. Juan Diego). Okrem toho sú týmto pojmom označovaní aj samotný Ježiš (Jesús) a Panna Mária (Virgen). Slovom „santo“ sú však nazývané aj niektoré pôvodné indiánske božstvá, ktorých kult sa dodnes zachoval, napríklad

¹ V slovenčine nie je možné použiť celkom adekvátny výraz k pojmu Niño. Preto v texte možno nájsť podľa významu, kontextu alebo štylistiky, to isté slovo preložené raz ako Jezuliatko, inokedy ako Ježiško, alebo ako Dieťa...

u Lacandóncov (Kováč 2002: 297-360), ako aj rôzne prírodné a duchovné sily či bytosti. Svätec a pojem svätosti je preto v Mexiku, a vlastne prakticky v celej Latinskej Amerike oveľa širšie koncipovaný ako v Európe, a to nielen v striktné ľudovom prostredí, ale aj vo vnútri katolíckej cirkvi všeobecne. V tomto kontexte musíme chápať aj jeden z najfrekventovanejších kultov Mexika zahŕňajúci najrozšírenejších „santos“, ktorými sú Ježiškovia. Pre lepšie pochopenie tohto fenoménu bude najlepšou cestou predstavenie aspoň desiatich najvýznamnejších Jezuliatok,² spolu s krátkou históriou a kontextom ich uctievania:

1. Jezuliatko z Atoche – „Niño de Atocha“

Uctievané je v Plateros, v štáte Zacatecas, patrí však k najuctievanejším a najznámejším Ježiškom celého Mexika. Dnes sa už presne nepoznajú okolnosti vzniku tejto sošky ani počiatok jeho kultu, ktorý spadá pravdepodobne do 17. storočia. Predpokladá sa tiež, že separácia tohto Ježiška z rúk jeho matky bola iba pozvoľná a spočiatku sa týkala iba Vianoc, keď bol uctievaný oddelene. Vďaka početným zázrakom, ktoré za celý čas dokázal (hovoriť sa o tisíckach) je to však v súčasnosti jedno z najpopulárnejších Jezuliatok v Mexiku a v celej Strednej Amerike, dokonca aj v USA. Početné zázraky sa týkali predovšetkým najbližšieho regiónu, baní a baníkov, ale aj záchrany a zdravia vo všeobecnosti. Jeden z najznámejších zázrakov mal však odlišné okolnosti a odohral sa v roku 1829. Zažila ho prostitútko Maximina Esparza, ktorá bola všeobecne opovrhovanou osobou a svoj čas trávila často vo väzení vo Villita de Encarnación, v Real de Catorce, v Saltillo, aj v Durangu. Práve počas väzenia, ktoré trvalo už viac ako rok sa obrátila s modlitbami a prosbami o pomoc k Ježiškovi. Vzápätí sa jej zjavil chlapec, oblečený ako Jezuliatko z Atoche a prisľúbil jej, že na druhý deň ju sudca oslobodí. Tak sa aj stalo a Maximinu na druhý deň prepustili. Chlapček jej povedal, aby ho nasledovala, tak išla stále za ním, až prišli do Plateros, kde sa jej stratil z dohľadu. Tam navštívila kostol a pýtala sa na chlapčeka menom Manuel, ktorý ju zachránil. Keď jej ukázali sošku Jezuliatka z Atoche, ihneď ho spoznala a oslovovala ho menom, ktorým sa jej údajne predstavil – Manuel. Potom Maximina začala žiť nový život celkom zasvätený Jezuliatku z Atoche. Podobných príbehov kolujú medzi veriacimi stovky a mnohé z nich sú zaznamenané na d'akovných tabuľkách na kostole v Plateros. Najväčšie púte na toto miesto sa konajú 25. decembra, ale kult je veľmi živý kontinuálne, počas celého roka.

2. Pražské Jezuliatko – „Niño de Praga“

Pražské Jezuliatko sa dnes v Mexiku pravdepodobne teší väčšej úcte než v svojej domovine v Českej republike. Uctievané je predovšetkým v hlavnom meste Ciudad de México. Jeho kult začal už v 16. storočí, keď ho podľa legendy dal vyrobiť istý mních na základe svojich videní a snov. Podľa ďalšej legendy sošku vlastnila sv. Terézia od Ježiša, zakladateľka bosých karmelitánok a vraj ju darovala svojej priateľke, ktorá sa sťahovala do Čiech. Isté je, že táto soška bola vyrobená v Špa-

² Predstavenie desiatich najvýznamnejších Jezuliatiek vychádza zo špecializovaného kalendára (Flores 2005), ale predovšetkým z množstva rôznych modlitebných kartičiek a náboženských tlačovín, ktoré sú distribuované v hlavných miestach ich kultu. Za zhromaždenie ich bohatej kolekcie vďaka Estele Cordero Becerra z Mexico City.

nielsku a že ju do Čiech priniesla vojvodkyňa Mária Manrique de Lara, ktorá ju v roku 1556 dostala ako svadobný dar od svojej matky. Po nej ju zdedila jej dcéra Polyxena z Lobkovic, ktorá ju v roku 1628 darovala kláštoru bosých karmelitánov pri kostole Panny Márie Víťaznej v Prahe. Postupne sa kult Pražského Jezuliatka rozšíril a boli vyrobené desiatky jeho kópií. Karmelitáni niektoré z nich vzali aj do Nového sveta, kde jeho kult spoluúčinkoval pri evanjelizácii. Tak sa dostal aj do hlavného mesta Mexika, kde mu postavili oltár na Pražskej ulici v štvrti Juaréz. V Mexiku sa jeho kult stal populárny a šíril sa veľmi rýchlo.

3. Ježiško Lekár Nemocných – „Niño Doctor de los Enfermos“

Uctievaný je v Tepeaca, v štáte Puebla. Kult tohto Ježiška začala šíriť sestra Carmen Barriosová z rádu Jozefíniek. Sestra Carmen sa angažovala v charitatívnych projektoch, predovšetkým v nemocniciach. Prvé miesto, kde postavila oltár Ježiškovi Lekárovi Nemocných, bola nemocnica Concepción Béistegui. Tam sa začali prvé zázračné uzdravenia, ktoré boli pripisované modlitbám k tejto soške. Potom sa sestra Carmen dostala do novej nemocnice v Tepeaca, kde v roku 1942 postavila opäť oltár Ježiškovi Lekárovi Nemocných. Tam vlastne dostala táto podoba Ježiška svoje meno, a tam sa jej kult a povest' o zázračných vyliečeniach rýchlo rozšírili. Napokon sa sestra Carmen presunula do Tehuacánu a preniesla tam aj sošku. Vzbudila tým však veľkú nevôľu v Tepeaca, kde už mala medzitým obrovskú popularitu. Napokon sestra súhlasila s návratom sošky do Tepeaca, kde bola umiestnená do chrámu Sv. Františka. Na tomto mieste je dodnes a teší sa veľkej obľube v celom Mexiku, aj v okolitých štátoch. Oficiálny sviatok Ježiška Lekára Nemocných je 6. októbra.

4. Almužnové Jezuliatko – „Niño Limosnerito“

Uctievané je najmä v hlavnom meste Mexika. Otec Troncoso začiatkom 19. storočia inicioval stavbu chrámu Najsvätejšej rodiny v štvrti Santa María la Ribera v hlavnom meste Mexika. Počas príprav cestoval do Ríma a Barcelony. Práve v Barcelone dal vyrobiť sochu Ježiška určenú pre budúci kostol. Jezuliatko má v jednej ruke klásky obilia a strapec hrozna, druhú ruku má vystretú v geste, ktorým sa žiada almužna. To bol aj Troncosov pôvodný cieľ, s podobou tohto Jezuliatka začal zbierku na nový chrám. Podarilo sa mu to až udivujúco rýchlo. Popularita Almužnového Jezuliatka aj preto rýchlo rástla. Jeho soška bola umiestnená v novom chráme Najsvätejšej rodiny, ale čoskoro sa pod jej ochranu utiekali aj obyvatelia vzdialenejších štvrtí, medzi inými aj Tlatilca. Práve Tlatilčania si ho natoľko obľúbili, že si ho vyžiadali ako svätého patróna do svojho nového kostola, ktorý mu zasvätili. Dodnes sa tam udržal zvyk, že keď veriaci prechádzajú popred jeho kostol, vystrú ruku v geste žiadajúcom almužnu, podobne, ako ju má vystretú soška Almužnového Jezuliatka. Verí sa, že tak ľahšie dostanú jeho požehnanie.

5. Jezuliatko Šťastia – „Niño de las Suertes“

Uctievaný je v celom Mexiku, najviac však v hlavnom meste. Hovorí sa, že tento Ježiško sa objavil zázrakom, ktorý sa prihodil mníchom - misionárom začiatkom 19. storočia. Kráčali vraj smerom na Tlalpan, keď začuli neodbytný detský plač. Keď sa plač neutišoval, rozhodli sa pohladať jeho zdroj. Po chvíli našli asi štvormesačné dieťa. Keď ho však zdvihli, aby ho niečím prikryli, dieťa skamenelo.

Okrem toho sa mu pod hlavou objavila ako poduštička ľudská lebka. Na mieste, kde ležalo, vzniklo jazero, ktoré dodnes ukazujú na haciende San Juan de Dios. Mnísi priniesli dieťa-sochu do kláštora, aby ho ukázali arcibiskupovi Franciscovi de Lizana Beaumont. Ten ho vyhlásil za božie milosrdenstvo a zázrak, na ktorý sa čoskoro prišli pozrieť desiatitisíce veriacich. Soška dieťaťa odpočívajúceho na ľudskej lebke tak vstúpila do dejín mexickej religiozity ako jeden z jej najznámejších symbolov. Jednotlivé kláštory začali medzi sebou súťažiť o to, ktorému pripadne česť opatrovať ho. Kláštory medzi sebou losovali a lós padol na kláštor San Bernardino. Ostatní však voľbu spochybňovali, pretože tento kláštor bol veľmi chudobný a nedokázal by uspokojovať potreby božského dieťaťa. Tak sa losovalo znova a opäť padol lós na San Bernardino. Ani po tomto losovaní neboli predstavení ostatných kláštorov spokojní, tak sa losovalo po tretí raz a naposledy. Opäť však zvíťazil San Bernardino, čo už všetci považovali za prejav božej vôle. Vtedy dostal Ježiško meno Jezuliatko Šťastia a verí sa, že podobne ako vtedy pre kláštor San Bernardino, prináša šťastie pri voľbe alebo udalostiach s neistým výsledkom. Zakrátko po jeho umiestnení v San Bernardine, dostávalo Jezuliatko Šťastia od veriacich množstvo hračiek. Hovorí sa, že sa s nimi rád hrá každý deň na inom mieste. Jeho sviatok pripadá na druhú januárovú nedeľu.

6. Niňopa (Niňopan)

Uctievaný je už viac ako dvesto rokov v celom Mexiku, v Xochimilku však ešte o niekoľko storočí dlhšie. Jeho meno je zloženinou španielčiny a nahuatlu (z „niňo“, špan. „dieťa“, „chlapec“, „Ježiško“, „Jezuliatko“ a „pan“ alebo skrátené „pa“, čo značí v nahuatl „miesto“, spolu teda vo význame: „Ježiško /tohto/ miesta“ alebo „Ježiško /ochranca tohto/ miesta“ alebo „Miestny Ježiško“). História Niňopa je vraj veľmi dlhá, siaha údajne do 16. storočia, kedy konvertoval na kresťanskú vieru významný indiánsky náčelník, ktorý prijal meno Martín Cortés de Alvarado (v tom čase kombinácia veľmi populárnych mien syna Hernána Cortésa a jedného z hlavných conquistadorov – Diega de Alvarada), prezývali ho však „Starec“. Práve tento Starec dal zhotoviť niekoľko sošiek „santov“ a chránil ich s veľkou zbožnosťou. Potom ich zdedili jeho príbuzní a tak sa odovzdávali z generácie na generáciu po veľmi dlhú dobu. Niektoré sa medzitým roztrátili, avšak práve Niňopa prežil všetky búrlivé časy a generačnou líniou sa dostal až k jednému z potomkov „Starca“, ktorý sa sošku rozhodol darovať svojej obci – Xochimilku. V opatere potom pokračovala línia „majordómov“, ktorí sa starali a stále starajú o jeho kult. Niňopa sa postupne stal najpopulárnejšou svätou soškou Xochimilka, jedného z najmalebnejších a najstarších častí súčasného Mexico City. Bola to vraj práve soška Niňopa, ktorá ako prvá zo všetkých „niňov“ začala robiť zázraky. Často sa zmieňuje ten, keď bol vraj Niňopa videný na milpách (poliach) roľníkov ako žehná ich úrode, na druhý deň ráno našli soške zablatené topánočky... Alebo veľmi často sa spomína zázrak, ktorý Niňopa urobil počas vojnových udalostí v roku 1926. Veriaci v Xochimilku zavinuli Niňopa do pokrývky, aby ho rabujúci vojaci nemohli ukradnúť, vojaci ho však aj tak našli, pokrývku rozbali, Niňopa však pred ich očami zmizol. V súčasnosti sa vraj Niňopa často zjavuje v snoch a pomáha tým, ktorý ho o to prosia. O sošku sa stále starajú „majordómovia“, ktorí sa striedajú každoročne, pričom ich služba začína 2. februára a končí 14. decembra.

Záujemcov o majordómstvo, akokoľvek je náročné, stále pribúda, v súčasnosti je zoznam záujemcov plný až do roku 2035.

7. Oslepené Jezuliatko – „Niño Cieguito“

Uctievané je predovšetkým v Pueble, hlavnom meste štátu Puebla. Pôvod uctievania tohto Jezuliatka vraj treba hľadať podľa písomných svedectiev v Morelii, hlavnom meste štátu Michoacán, kde sa 10. augusta roku 1744, za bohatej účasti veriacich, slávila slávnosť sv. Lorenza. Keď sa na noc veriaci rozišli do svojich príbytkov, našiel sa tam jeden, ktorý nenávidel katolícku vieru. Potajomky sa schoval v kostole a keď všetci odišli, začal v svätostánku všetko rozbíjať a ničiť. Začul ho jeden veriaci, ktorý sa vrátil a vyrušil ho v tom bohapustom ničení. Hriešnik utiekol na blízku horu Cerro de Punjuato, odniesol si však so sebou sošku malého Ježiška, ktorá pochádzala z náručia Panny Márie. V zlosti sa tam potom vyvršil na soške tak, že jej ulomil ruky a nohy. Vtedy sa stal zázrak a soška Ježiška začala plakať. To však muža ešte viac popudilo a vypichol jej oči, ktoré potom schoval medzi kamene. Ježiško však neprestával plakať a z očných jamiek sa mu rinul krvavý plač. Neskôr sa muža podarilo chytiť a vo väzení sa ku všetkému priznal. Znetvorená zázračná soška Ježiška sa našla a bola prevezená do Puebly, do kláštora kapucínov sv. Joachima a sv. Anny, kde bola prijatá s veľkou pokorou a láskou. V súčasnosti sa teší veľkej úcte a na výročie zázraku 10. augusta sa konajú k Oslepenému Jezuliatku púte z celej krajiny.

8. Nájdené Jezuliatko – „Niño Allado (Hallado)“

Uctievané je predovšetkým v štáte Mexiko. Historika spojená s prvým objavením sa tohto Jezuliatka je skutočne pozoruhodná. Stalo sa to údajne 31. januára (rok sa neuvádza, ale išlo pravdepodobne o 18. storočie), kedy sa pred kostolom hrala skupina detí. Vtedy deti uvideli, ako po rímse kostola prebehla malá ľudská postavička. Deti si mysleli, že je to škriatok a začali po ňom hádzať kamene. Na druhý deň sa tam hrali opäť a tentokrát spozorovali, že „škriatok“ behal aj po streche kostola. Opäť po ňom hádzali kamene, až kým nezmizol. Na tretí deň ho už deti čakali, vraveli si, že ak sa zjavil po oba predchádzajúce dni, zjaví sa aj tretí. Pripravili si veľké zásoby kamenia a zaumienili si ho za každú cenu chytiť. Hliadkovali ostrážito pred kostolom a vtedy uvideli, ako vychádza spod portálu domu markízy Del Villar del Águila, ktorý stál presne naproti kostolnej veži. Deti sa proti nemu rozbehli, takže domnelý „škriatok“ musel uniknúť cez veľkú kalužu, od ktorej sa do pol pása umazal blatom. Podarilo sa mu však uniknúť do domu dona Ignacia Coronada, ktorý uvidiac, čo sa deje, nariadil svojmu otrokovi Andrésovi, aby zachránil to malé dieťa, čo prenasledujú. Ten ho zachytil a vyzdvihol na ruky, v tej chvíli sa však celé premenilo na drevenú sošku Ježiška. Don Ignacio Coronado zanesol sošku do kláštora, kde vyrozprával, čo sa stalo. Keď sošku mnísi prehliadli, potvrdili, že má telo do pol pása zablatené a na telíčku má mnohé rany od kameňov, ktoré po ňom hádzali deti. Sošku očistili a čoskoro sa stala predmetom vrúcneho ľudového kultu, pretože sa rozšírilo, ako Nájdené Jezuliatko (také meno mu prischlo) ochraňuje zdravie veriacich. Celá udalosť sa vraj odohrala pred kláštorom San Bernardino v Tacubaya, ktorý tak bol požehnaný, okrem Jezuliatka Šťastia, aj ďalším populárnym niňom – Nájdeným Jezuliatkom. Jeho sviatok pripadá na 2. februára, kedy sa zjavil po tretí raz a premenil sa na sošku.

9. Zázračné Jezuliatko z Tlaxcaly – „Niño Milagroso de Tlaxcala“.

Uctievané je predovšetkým v Tlaxcale. Kult tohoto Ježiška má svoj počiatok v roku 1913, kedy v Tlaxcale pôsobil istý učeň umeleckého remesla. Privyrábal si tým, že vyrábal náboženské sošky a obrázky, ktoré potom predával, ponúkajúc ich od domu k domu. Jednu z nich, sošku malého Ježiška, zakúpila pani Anzuresová, ktorá bola veľmi zbožná a v najväčšej úcte mala práve malého Ježiška – jeho viaceré podoby už v svojom byte mala. Dňa 24. decembra, keď nadchádzal deň Ježišovho narodenia, sošku slávnostne vyzdobila jej dcéra Conchita, ktorá Jezuliatku potom spievala a kolísala ho na rukách. Práve vtedy vraj spozorovala, že sa soška hýbe. Zavolala najskôr matku a potom celú rodinu, ktorá sa stala celá svedkom zázraku. Správa sa rýchlo rozšírila a dom Anzuresovcov začali navštevovať pútnici z širokého okolia. Keďže dom už priestorovo nestačil, sošku rodina darovala miestnemu farskému kostolu sv. Jozefa. V súčasnosti je kult Zázračného Jezuliatka z Tlaxcaly stále na vzostupe.

10. Ježiško od Holubičiek – „Niño de las Palomitas“

Uctievaný je v Tacoaleche, v štáte Zacatecas. Ide o figúrku vysokú 30 cm, ktorú pôvodne obdržal v roku 1923 španielsky kňaz Fray Clemente z rádu karmelitánov od Josefina Larrañaga. Fray Clemente si túto sošku vzal so sebou na cesty do Mexika a všade, kde pôsobil, pripravil tomuto Jezuliatku oltár. Povešť o ňom sa rýchlo rozšírila a po rôznych miestach nakoniec soška skončila v Tacoaleche. Tu sa jej kult rozmohol ešte viac. Dve holubičky, ktoré Ježiško drží, vraj symbolizujú lásku, porozumenie, tpežlivosť, čistotu a nevinnosť. Ježiško od Holubičiek má osobitnú slávnosť každoročne 7. januára.

Tento výpočet najuctievanejších „niňov“ nie je ani zďaleka vyčerpávajúci, určite by tam malo ešte patriť aj Jezuliatko Zdravia – „Niño de la Salud“, uctievané v Morelii v Michoacáne, ktorého kult možno považovať za veľmi silný a celomexický, alebo Božské Dieťa Ježiš – „Divino Niño Jesús“, ktorého uctievanie predsa aspoň čiastočne spája kult akéhosi „univerzálneho Ježiška“, aj keď má svoje vlastné špecifické atribúty, pod ktorými sa skrýva vždy jeho vlastná charakteristika a ustálené slovné spojenie ako jeho „vlastné meno“.³ Okrem toho je tu ešte celý rad ďalších Ježiškov, ktorých kult prerástol miestne hranice, nehovoriac o desiatkach, možno stovkách lokálnych Ježiškov. Z tých, ktorí ašpirujú na celomexický kult, uvádzam menovite ešte šestnástich najrozšírenejších:

Jezuliatko Zdravia – „Niño de la Salud“

Božské Dieťa Ježiš – „Divino Niño Jesús“

Svätý Ježiško Milosti – „Santo Niño de la Merced“

Sväté Dieťa Ježiš Zázrakov – „Santo Niño Jesús de las Maravillas“

Jezuliatko Svätý Juan Diego – „Niño San Juan Diego“

Ježiško Trpiacich – „Niño de los Afligidos“

Jezuliatko Svätý Archanjel Michael – „Niño San Miguel Arcangel“

Svätý Ježiško Pomoci – „Santo Niño de los Remedios“

³ Ako Divino Niño Jesús je známy v univerzálnej funkcii prakticky v celej Latinskej Amerike, o čom svedčia mnohé náboženské tlačoviny vydávané mimo Mexika (Novena en honor... 2005). Súčasne je však zaradovaný do radu ostatných Ježiškov a vyobrazovaný býva ako jeden z nich.

Svätý Ježiško Pokoja – „Santo Niño de la Paz“
Jezuliatko Svätý Martin z Porres – „Niño San Martin de Porres“
Jezuliatko Rytier Svätý Martin – „Niño San Martin Caballero“
Sväté Hromničné Jezuliatko – „Santo Niño de la Candelaria“
Sväté Jezuliatko Mezquitic z Magdaleny – „Santo Niño Mezquitic de la Magdalena“
Jezuliatko Pápež – „Niño Papa“
Svätý Ježiško Hýbajúci Srdcami – „Santo Niño Mueve Corazones“
Sväté Jezuliatko Futbalista – „Santo Niño Futbolista“

Pri podrobnejšom skúmaní tohto zoznamu sa okrem atribútov a typov, ktoré sú podobné s vyššie rozoberanou desiatkou najrozšírenejších, ukazujú dve veľmi zaujímavé skupiny, ktoré by nám mohli napovedať viac o súčasnom chápaní tohto fenoménu, o jeho vnútornej štruktúre a vývoji.

Prvou z týchto dvoch skupín sú svätci, ktorých atribúty si Jezuliatka vypožičali. Ide o štyri Jezuliatka: Jezuliatko Svätý Juan Diego, Jezuliatko Svätý Archanjel Michael, Jezuliatko Svätý Martin z Porres a Jezuliatko Rytier Svätý Martin. Na mieste je v prvom rade otázka, aký je rozdiel medzi samostatným kultom týchto svätcov a kultom Jezuliatok, ktoré prevzali ich mená a atribúty? Odpoveď je jednoduchá – v zásade žiadny. Svätci sú spravidla prihovorcami za určité špeciálne veci, často určené ich atribútmi a tie zase ich mučeníckou smrťou alebo svätým životom. A práve tieto atribúty, spoločne so sférou vplyvu, preberá aj príslušný Ježiško. To, že ide napr. o Jezuliatko sv. Martina a nie o sv. Martina samotného, jeho vplyv a možný účinok prosieb k nemu neznižuje, ale skôr naopak – zvyšuje. Kombinuje sa totiž účinnosť Ježiša a príslušného svätca, a to celé je zabalené v tom najprívetivejšom a najmilšom „balení“ v podobe malého dieťaťa, ku ktorému sa modliť je oveľa emotívnejšie a bezprostrednejšie, ako k odmeranej soche často prísne sa tváriaceho svätca.

Napriek vnútornej logike takýchto kombinácií, na západe cítime, že akosi nie sme na ňu mentálne nastavení. Domnievam sa, že je to záležitosť kultúrnej a náboženskej tradície. Obeh a kombinácia atribútov boli totiž známe už u božstiev predkolumbovského Mexika, kde máme dodnes stále veľký problém identifikovať božstvo, ktoré súčasne disponuje podobou a atribútmi iného božstva. Túto situáciu jasne rozpoznávame v ikonografii starých indiánskych kódexov, ale potvrdiť ju môžem aj z terénnych výskumov pretrvávajúceho pohanského náboženstva Lacandóncov. Napríklad o jednom z miestnych bohov menom Noh K'uh mi hlavný šaman povedal: „Noh K'uh je zaťom boha Itzanohk'uha, voláme ho preto aj Itzanohk'u, ale nie je to presne on. Jeho meno je aj Ah K'in Chob, ale tiež to nie je on.“⁴ Ako možno vidieť na tomto príklade, náš typ racionality a s ním spojená tvorba typológie by sa na podobnom spôsobe uvažovania veľmi rýchlo zasekli. Na druhej strane to však má svoju logiku a zdá sa, že práve táto tradičná náboženská logika s veľmi starými koreňmi nachádza výraz aj v celkom aktuálnych náboženských fenoménoch Mexika, veľmi zreteľne práve v kulte svätých Jezuliatok.

⁴ Túto pasáž som vybral z nepublikovanej prednášky „Statues et divinités : distribution du pouvoir spirituel chez les Lacandons du Nord“, ktorú som predniesol v Musée de l'Homme v Paríži 29. júna 2006.

Trochu voľnejšie možno do tejto skupiny zaradiť aj kult Jezuliatka Pápeža. Pápež ako zástupca Krista na zemi môže byť s malým Ježiškom spojený celkom logicky, hoci nejde priamo o svätca. Niño Papa má skutočne kompletnú pápežskú výstroj, a čo by mohlo pôsobiť inde možno poburujúco, je v Mexiku vnímané veľmi pozitívne. Napokon kult pápeža do istej miery katolícka cirkev predpokladá a podporuje, čo v tomto Jezuliatku len našlo svoj explicitný výraz.

Druhá skupina je vo výpočte reprezentovaná len jedným Jezuliatkom, a to Jezuliatkom Futbalistom. Jeho hlavný oltár sa nachádza v Pueble. Ježiško má na sebe skutočne futbalistický dres a ako jediný a hlavný atribút futbalovú loptu. Jezuliatko Futbalista bol aj patrónom mexickej reprezentácie na tohtoročných (2006) majstrovstvách sveta vo futbale. Jeho popularita z roka na rok stúpa a stáva sa celomexickým fenoménom. Napokon futbal je najrozšírenejším a najpopulárnejším športom v Mexiku, preto by sme sa ani nemuseli čudovať. Prečo však dostáva náboženské zafarbenie a patrón futbalistov má vlastný kult? Mohli by sme ho spolu s niektorými autormi zaradiť medzi tzv. paranáboženstvá (Lužný 1997: 24), alebo Jezuliatko Futbalistu možno považovať skôr za novodobý kultúrny fenomén, ktorého korene by sme mali hľadať v pop-kultúre, v sekularizácii alebo v postmoderne. Mnohí zbožní cudzinci ho dokonca považujú za akúsi paródiu alebo výsmech náboženského cítenia. Toto všetko je však dosť vzdialené od porozumenia zbožnej duše prostého Mexičana. O tradičnom pozadí tohto kultu by sme pochopiteľne mohli pochybovať, avšak v skutočnosti len vtedy, ak by sme o ňom chceli uvažovať v prvom pláne.

V druhom pláne, ktorý sa podobne, ako predchádzajúca skupina kombinovaných atribútov opiera o predkolumbovskú indiánsku vieru, nemôžeme prehliadať skutočnosť, že v starom Mexiku sa kult rodil všade tam, kde bol výsledok akejkoľvek činnosti nezávislý od priamočiareho ľudského úsilia. Či už išlo o príchod dažďa, východ slnka, mesiaca či hviezd, vegetačný cyklus plodín, príchod choroby... Dokonca aj cestovanie a obchod boli sprevádzané kultom. Neistý výsledok dôležitých prírodných alebo spoločenských aktivít jednoducho musel byť „istený“ vyššou mocou, a to spravidla špecializovaným božstvom – od ktorého už k špecializovanému patrónovi vôbec nie je ďaleko. Vzhľadom k významu, ktorý má futbal pre mexickú spoločnosť, by nás v tomto zmysle kult Jezuliatka Futbalistu nemal príliš prekvapovať. A to ani nemusíme spomínať kultovú loptovú hru, ktorá bola v predkolumbovskom období na území celého Mexika prakticky najvýznamnejším rituálom sama o sebe. Mnohí bádatelia tvrdia, že súčasný futbal sa stal jej prirodzeným pokračovaním. Celkovo vzaté, to, že v Mexiku vznikol kult Jezuliatka Futbalistu, je z hľadiska kontinuity určitých modelov náboženského myslenia oveľa logickejšie, než keby tam vôbec nevznikol.

Ako bolo povedané v úvode, koncepcia svätca alebo „santa“ je v Latinskej Amerike a zvlášť v Mexiku oveľa širšia, než na akú sme zvyknutí v našom prostredí. Kult rozličných Jezuliatok je vlastne paralelným kultom ku kultu svätcov v našom slova zmysle a prakticky naberá väčšinu jeho osobitostí, vrátane patrocínií nad kostolmi a kláštorami a výročných dátumov osláv jednotlivých Ježiškov, ktoré v ich domovských lokalitách pripomínajú naše púte a hody. Aj keď sme ukázali, že v jadre tohto kultu možno vidieť staršiu indiánsku tradíciu, neplatí to

celkom všeobecne.⁵ Toto vzťahnutie možno aplikovať skôr na niektoré zvláštnosti už v rámci kultu Jezuliatok (spomínali sme kombinácie atribútov svätcov a Ježiša, ako aj napríklad patronát nad futbalom). Samotný kult Jezuliatok je však fenoménom, ktorý vychádza priamo z prirodzenej variácie katolíckeho kultu. V našom regióne sa podobne rozšíril kult Panny Márie (či skôr Panien Márií) a je pravdepodobné, že podobnému javu v Mexiku zabránil len grandiózny, monolitný a do všetkých kútov prenikajúci ľudovo-štatny kult Panny Márie Guadalupskej.

Panny Márie v našom regióne majú tiež osobitné mená a atribúty (napr. Šaštínska, Tvrdomestická, Medžugorská, Fatimská, Čenstochovská...) a desiatky, možno stovky iných, podľa ohromného počtu zjavení a zázrakov, ktoré vykonali v jednotlivých dedinkách, v horách, pri studniach a podobne. Každé z týchto zjavení malo svojich svedkov, má svoje historiky, ktoré stále kolujú v širšom či menšom okruhu okolo miesta zázraku. V Mexiku, zdá sa, sú k takýmto javom pozornejší, možno aj, podľa zhody väčšiny autorov, „v súvisie s nikdy nie celkom prekonaným sklonom k polyteizmu“. V našom okruhu sú však zjavenia napokon vždy prísne preverované cirkvou a väčšina z nich je po čase neuznaná a zostáva len v pomaly zanikajúcom ľudovom kulte. V Mexiku sa naopak, prakticky všetci Ježiškovia tešia obrovskej úcte priamo v kostoloch, vznikajú stále noví a na ich frekvenciu už dokonca reaguje aj obchod a priemysel so „šatôčkami“ a ďalšími potrebami pre kult týchto malých sošiek alebo bábik.

Napriek tomu majú kulty Panien Márií a Jezuliatok zjavne niečo spoločné. Je to vrúcnosť a bezprostrednosť prezentovaná často obrazom srdca, sĺz a ľudských emócií vo všeobecnosti. Akoby trestajúci a dohliadajúci sudca na nebesiach, ktorý svojho času tak vyľakal Luthera, nestačil pre uspokojenie náboženských potrieb širokých ľudových vrstiev, a to napriek deklarovanej vôli odpúšťať svojim vinnikom. Veriaci sa chcú so svojim náboženským citom podeliť v čo najintímnejšom osobnom prejave, čomu oveľa viac zodpovedá božská Matka alebo božské Dieťa. Túto substitúciu, ktorá stojí skutočne na intímite, majú oba kulty spoločnú s kultom svätcov. Napokon emotívnu a osobnú formu prezentujú aj prakticky všetky modlitby k jednotlivým Ježiškom. Ako typický príklad uvádzam časť modlitby k Niňopa zo Xochimilka:

„Prídem ťa navštíviť najsladší Ježiško,
prídem ti poďakovať za moju radosť.
A požiadať ťa o milosrdenstvo
a útechu v mojich trápeniach.
Otvoril si moje oči - vidím ťa sladkého a usmievavého.
Cítim sa šťastný, pretože moje srdce mi hovorí,
že ma počuješ.“

⁵ Mohli by sme tu uvažovať aj o kulte detských božstiev v Mezoamerike všeobecne, kde istú úlohu zohrávali detské idoly už v olméckej kultúre (Kováč 1996: 45-64), za detského boha možno považovať aj slnečného Piltzintecuhtliho, a napokon deti zohrávali dôležitú úlohu v centrálnom kulte Tlaloca (Graulich 1999: 265-270). Dodnes sa v mágii, ktorá používa mnohé kresťanské symboly objavujú „niños de la planta“ – „deti rastlín“, zvlášť halucinogénnych, ktoré sú dôležité pre identifikáciu chorôb a ďalších neuhov. (Scheffler 1994: 112). Napriek týmto indiánskym „predchodcom“, kult Ježiškov na nich zjavne nenadväzuje. Kontinuita jestvuje skôr vo všeobecnejších modeloch spôsobu náboženského myslenia.

Modlitba obsahuje všetky stále prejavy osobnej zbožnosti typickej pre tento druh kultu: výrazy ako „najsladší“, „sladký“, zdôverovanie sa s radosťou, s bolesťou, predstava usmievajúceho sa božstva a napokon odvolanie sa na srdce... To je presne to, čo veriaci, často trápení chudobou a pohnutým osudom potrebujú; to, čo nemožno nájsť priamo v „oficiálnom“ kulte a čo je nemenej dôležité, čo sa ani pri najlepšej vôli nedá odvodiť z predkolumbovských kultov, kde obraz a pojem srdca reprezentoval niečo celkom iné (León-Portilla 2004), a kde pre podobné prejavy citov nebolo miesto. Kult Jezuliatiek preto zabral celkom prirodzene presne ten priestor, ktorý zostal voľný a po ktorom, zdá sa, ľudská prirodzenosť neúnavne volá.

doc. PhDr. Milan Kováč, PhD.; Katedra porovnávacej religionistiky, Filozofická fakulta
Univerzity Komenského, Gondova 2, 818 01 Bratislava (balomkeh@yahoo.com)

Literatúra

Flores Trujillo, Germán /ed./ (2005): Revista Calendario No. 1. Niños Divinos, Corporativo Mina, México.

Graulich, Michel (1999): Ritos Aztecas. Las fiestas de las veintenas. INI, México.

Kováč, Milan (1996): Baby Face – Hľadanie olméckeho slnečného boha. Hieron I./1996.

Kováč, Milan (2002): Slnko jaguára. Náboženský svet Olmékov, Mayov a Aztékov. Chronos, Bratislava.

León-Portilla, Miguel (2004): Significado del corazón en el México prehispánico. Estudios de cultura Náhuatl 35/2004, s.251-260.

Lužný, Dušan (1997): Nová náboženská hnutí. Masarykova univerzita. Brno.

Novena en honor del Divino Niño Jesus (2005): JMC Ediciones, Bogotá, Colombia.

Scheffler, Lilian (1994): Magia y brujeria en México. Panorama editorial.

Obrazová príloha

Obr. 1. San Juan Diego:
„Jezuliatko Svätý Juan Diego“

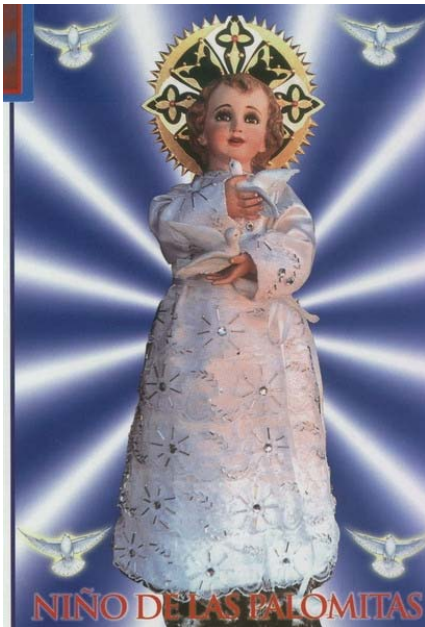
Obr. 2. Niño Cieguito:
„Oslepené Jezuliatko“

Obr. 3. Niño de Atocha:
„Jezuliatko z Atoche“

Obr.4. Niňopan:
„Niňopa (Niňopan)“

Obr. 5. Ježiško od Holubičiek:
„Niño de las Palomitas“

Obr. 6. Jezuliatko Pápež:
„Niño Papa“

Summary

The Mexican Infant Christs as Saints

Milan Kováč

The author of the paper stressed a similarity between cult of saints and so called “niños” in Mexico. He noticed also broader signification of the term saint in the whole Latin America (comparing with the as Western tradition). In the center of his interest is analysis of oral history and contemporary cult of all main types of Christ Childs in Mexico. The author distinguished the two groups of Christ Childs, following the condition of Pan - Mexican extension. The first one consists of ten Christ Childs most important for whole Mexico. The second one consists of sixteen others which are locally frequently worshiped, and which may reach Pan-Mexican distribution in the future. The author especially stressed and analyzed very new types as Christ Child Holy Father or Christ Child Footballer. Thereinafter, the author compared pre-Colombian and Christian sources of worship of Christ Childs in Mexico and see in one hand the original idea of combination of different attributes of gods (or saints) and in other hand very clear Christian background of the cult of Holy Childs. The author compared this type of cult within Central European cult of Virgin Mary or better Virgin Maries and founded many similarities. The author summarized all-fired popularity of Christ Childs in Mexico as a contemporary desire of great part of Mexican population for emotion and softness in contrary to hardness of their daily life.